

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie o ustanowienie służebności przesyłu na skutek apelacji wnioskodawców od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 7 lutego 2014 r.

Czy prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności nieruchomości przed datą 3 sierpnia 2008 r. skutkowało wygaśnięciem nabytej przez zasiedzenie służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Rejonowy w O. oddalił wniosek M. K. i Z. K., którego treścią było żądanie ustanowienia na będących ich własnością nieruchomościach, położonych w M. i stanowiących działki nr [1, 2, 3] – służebności przesyłu – na rzecz każdorazowego właściciela urządzenia przesyłowego tj. linii energetycznej zlokalizowanej na w/w nieruchomości, za jednorazowym wynagrodzeniem w wysokości 27440 zł. Zdaniem tego Sądu, poprzednicy prawni uczestnika postępowania nabyli w drodze zasiedzenia służebność gruntową odpowiadającą treści służebności przesyłu w dobrej wierze, co do obu linii przesyłowych. Początek biegu zasiedzenia odnośnie linii 110 kV Sąd I instancji wiąże z datą oddania jej do eksploatacji we wrześniu 1975 r. Odnośnie zaś linii 20 kV początek biegu zasiedzenia Sąd Rejonowy wiąże z datą 5 października 1963r.

Zdaniem Sądu I instancji wbrew twierdzeniom wnioskodawców nabyta służebność w zakresie linii 20 kV nie wygasła wskutek nabycia nieruchomości obciążonej w drodze licytacji przeprowadzonej w trybie egzekucji sądowej. W ocenie Sądu Rejonowego przepisy art. 1000 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dniu nabycia nieruchomości przez wnioskodawców należy interpretować w oparciu o reguły wykładni historycznej. Pierwotnie przepis art. 1000 §2 pkt 2 k.p.c. wskazywał, że spod działania §1 wyłączone są również służebności powstałe w związku z

wykonaniem narodowych planów gospodarczych. Legislacyjnym przejawem tego przedsięwzięcia była ustawa z dnia 28 czerwca 1950 r. o powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli. Służebności nabyte, zatem przez poprzednika prawnego uczestnika postępowania wskutek zasiedzenia w związku z infrastrukturą elektroenergetyczną wybudowaną w okresie obowiązywania tej ustawy, w chwili nabycia nieruchomości przez wnioskodawców w kwietniu 1996 r., w świetle w/w wykładni historycznej, podlegały ochronie na podstawie przepisu art. 1000 §2 pkt 2 k.p.c.

W apelacji z dnia 23 kwietnia 2014 r. wnioskodawcy zaskarżyli postanowienie Sądu Rejonowego w całości. Apelujący zarzucili Sądowi Rejonowemu:

1. naruszenie art. 172 k.c. w zw. z art. 292 k.c. w zw. art. 352 k.c. w zw. z art. 305¹ k.c. poprzez przyjęcie, że doszło do zasiedzenia przez uczestnika służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu;
2. naruszenie art. 305¹ k.c. w zw. z art. 305² k.c. poprzez przyjęcie, że nie zachodzi przesłanki do odpłatnego ustanowienia służebności przesyłu na rzecz uczestnika polegającej na korzystaniu w określonym zakresie z nieruchomości należącej do wnioskodawców, mimo, że ustalił, iż na nieruchomości znajdują się urządzenia elektrotechniczne wchodzące w skład przedsiębiorstwa uczestnika;
3. naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego polegające na braku ustalenia na czyją rzecz oraz w jakim zakresie miałyby dojść do zasiedzenia służebności gruntowej, brak ustalenia, w jaki sposób miałyby nastąpić przeniesienie posiadania służebności na rzecz poprzednika prawnego T. Dystrybucja S.A.;
4. naruszenie art. 64 ust. 3 Konstytucji - poprzez naruszenie prawa własności wnioskodawców poprzez oddalenie wniosku o ustanowienie służebności przesyłu na podstawie zarzutu zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej służebności przesyłu mimo braku sprecyzowania określenia treści prawa, które zostało nabyte w drodze zasiedzenia,
5. naruszenie art. 1000 § 1,2,3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dniu 19 kwietnia 1996 r. tj. uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu na rzecz M. i Z. K. własności nieruchomości, polegające na przyjęciu, iż wnioskodawcy nie nabyli nieruchomości wolnej od obciążeń.

Wskazując na powyższe zarzuty apelacji wnioskodawcy wnosili o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Rozpoznając apelację Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości prawne przedstawione w zagadnieniu prawnym wskazanym na wstępie postanowienia. Rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego jest niezbędne do rozpoznania apelacji w niniejszej sprawie. Przyjęta przez Sąd Rejonowy wykładnia przepisów art. 1000§2 k.p.c. dotycząca skutków postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości dla bytu nie wymienionych w nim praw wychodzi ponad ustalone dotychczas stanowisko judykatury.

W ocenie Sądu Okręgowego zupełnie inny charakter ma stosowanie wykładni historycznej i dynamicznej w celu ustalenia treści przepisów prawa materialnego. W niniejszej sprawie zaś mamy do czynienia, z przepisem procedury cywilnej określającym zakres praw i obciążeń utrzymujących się na nieruchomości nabytej na mocy postanowienia o przysądzeniu własności. Ustawodawca w sposób pośredni - w treści art. 1000 k.p.c. - wyraził zasadę, że nabycie prawa własności w drodze egzekucji sądowej następuje bez jakichkolwiek obciążeń. Pod pojęciem: "wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciężące na nieruchomości", o których mowa w art. 1000 § 1 k.p.c., przyjmuje się ograniczone prawa rzeczowe oraz prawa i roszczenia osobiste ciężące na nieruchomości, tj. zabezpieczone poprzez ich ujawnienia w księdze wieczystej. Przepisy art. 1000 k.p.c. dopuszczają wyjątki od wskazanej powyżej zasady, uregulowane w § 2, 3 i 4. Dalsze wyjątki od zasady, że nabycie prawa w drodze egzekucji następuje bez obciążeń, przewidują przepisy art. 1001, art. 1002 i art. 1011 k.p.c. Istotnego argumentu, potwierdzającego regułę, że wszelkie prawa obciążające nieruchomość wygasają z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności, dostarcza przepis art. 953 § 1 pkt. 7 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem ogłoszenie o licytacji dokonane przez komornika w formie publicznego obwieszczenia winno zawierać: "wyjaśnienie, że użytkowanie, służebności i prawa dożywotnika, jeżeli nie są ujawnione w księdze wieczystej lub przez złożenie dokumentów do zbioru dokumentów i nie zostaną zgłoszone najpóźniej na trzy dni przed rozpoczęciem licytacji, nie będą uwzględnione w dalszym toku egzekucji i wygasną z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności" (tak uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 15 czerwca

2007 r. II CSK 97/07). W tym miejscu należy zwrócić uwagę na szczególny charakter postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości. Postanowienie to ma charakter kształtujący. Nabycie prawa własności nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego jest nabyciem pierwotnym. (tak SN w uzasadnieniu postanowienia SN z 13 czerwca 2013 sygn. IV CSK 666/12).

W ocenie Sądu Okręgowego wskazane wyżej przepisy egzekucji oraz charakter postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości ograniczają możliwości stosowania wykładni funkcjonalnej przepisu art. 1000 § 2 k.p.c. zastosowanej przez Sąd Rejonowy. W drodze wykładni funkcjonalnej dochodzi, bowiem do nadania takiej treści przepisom art. 1000 §2 k.p.c. która rozszerza zakres obciążeń prawa własności. Wyjaśniając szerzej pojęcie „dynamicznej interpretacji przepisów prawa”, którą posłużył się Sąd Rejonowy to stwierdzić należy, że w sądowym stosowaniu prawa utożsamia się ją z rodzajem wykładni funkcjonalnej. Polega ona dostosowaniu znaczenia pojęć użytych w treści przepisu prawa do zmian sytuacji społecznych, politycznych i ekonomicznych. W przypadku wykładni przepisu prawa, którego sens językowy nie jest jednoznaczny z tego względu, że tekst prawny ma kilka możliwych znaczeń językowych, to wykładnia funkcjonalna pełni rolę dyrektywy wyboru jednego z możliwych znaczeń językowych. W pewnych zaś szczególnych sytuacjach rola wykładni funkcjonalnej nie będzie jednak ograniczać się wyłącznie do roli dyrektywy wyboru jednego ze znaczeń językowych, ale może tworzyć swoiste, różne od alternatyw językowych, znaczenie tekstu prawnego. Przyjęcie takiego swoistego znaczenia tekstu prawnego, ustalonego na podstawie wykładni funkcjonalnej będzie, prowadziło zawsze do wykładni rozszerzającej lub zwężającej (tak uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 26 czerwca 2000-K 25/99 i powołane tamże poglądy doktryny). Zwrócić tu należy uwagę na fakt, że wykładnia prawa nie powinna mieć charakteru prawotwórczego tj. nie powinna pod pozorem interpretacji tworzyć nowych norm, stąd powinna się ona mieścić w ramach dopuszczalnego znaczenia językowego (tak uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2000 r. P 11/98 i powołane tamże orzecznictwo).

Zdaniem Sądu Okręgowego analizując treść przepisu art. 1000§2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dniu 19 kwietnia 1996 r. tj. uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu oraz w brzmieniu po nowelizacji, która obowiązuje od 3 sierpnia 2008r. (Dz. U.2008, poz. 731) nie sposób uznać, aby wskazanym

przepisom nadać taki zakres, w którym uznać można, że nieruchomości wnioskodawców opisana we wniosku obciążona jest służebnością gruntową odpowiadającą treścią służebności przesyłu. Wprawdzie treść pierwotna analizowanego przepisu wskazywała, że nie wygasa służebność drogi koniecznej to nie można na gruncie przepisów postępowania egzekucyjnego uznać, że zachodzi tożsamość między nią a służebnością gruntową odpowiadającą treścią służebności przesyłu. W takim przypadku musielibyśmy posłużyć się analogią, co na gruncie analizowanego przepisu art. 1000§2 pkt.3k.p.c. budzi wątpliwości z podobnych względów już wyżej opisanych, jakie zachodzą przy stosowaniu wykładni funkcjonalnej. Mimo, że sama instytucja służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu na gruncie przepisów prawa materialnego została wykreowana w drodze analogii do instytucji drogi koniecznej (art. 145 k.c.). W postanowieniu z 17 grudnia 2008r. sygn. I CSK171/2008 Sąd Najwyższy wprost wskazuje, że nabycie w drodze zasiedzenia służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu przed 3 sierpnia 2008r. na rzecz przedsiębiorstwa, było możliwe w oparciu o stosowanie w drodze analogii przepisu art. 145 k.c. Orzeczenie to odwołuje się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1965 r. oraz uchwały tegoż Sądu z dnia 30 sierpnia 1991 r. III CZP 73/91. Sąd Najwyższy uznał, że taka interpretacja treści art. 145 k.c. jest wyrazem dynamicznego stosowania oraz interpretowania przepisów prawa (tak uzasadnienie uchwały SN- III CZP 73/91).

W ocenie Sądu Okręgowego brak jest argumentów prawnych, aby do służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu stosować wstecz przepis art. 1000§2 pkt.4 k.p.c. wprowadzony do porządku prawnego przez ustawę z dnia 30 maja 2008r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 116, poz. 731), która rozpoczęła obowiązywać z dniem 3 sierpnia 2008 r. Podkreślić należy, że powyższa ustawa nie zawierała żadnych przepisów międzyczasowych, co wskazuje, że z punktu widzenia stosowania prawa, co do zasady - zgodnie z treścią przepisu art. 3 k.c. instytucja służebności przesyłu może być stosowana od dnia 3 sierpnia 2008r.

Ostatecznie należy uznać, także podkreślić, że ustalona w drodze wykładni przez Sąd Rejonowy treść przepisów określonych w pytaniu prawnym może pozostawać w sprzeczności z przepisami Konstytucji RP oraz przepisem art. 1 Protokołu nr.1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności,

które dotyczą ochrony prawa własności. Wzorce konstytucyjne zaś dotyczące ochrony praw obywatela stanowią wyraźne ograniczenie dla dokonywania rozszerzającej wykładni ustawowo określonych obciążeń prawa własności.

Zgodnie z treścią przepisu art. 21 ust.1 Konstytucji Rzeczpospolita Polska chroni własność(...). Formuła ta wyraża jedną z zasad ustroju państwa. Trybunał Konstytucyjny w dotychczasowym orzecznictwie poświęconym interpretacji art. 21 ust. 1 Konstytucji, stwierdzał, że zagwarantowanie ochrony własności jest powinnością państwa, przy czym powinność ta urzeczywistniana jest m.in. przez działania o charakterze prawodawczym, kształtujące podstawowe instytucje prawne konkretyzujące treść prawa własności i określające granice tego prawa. W myśl art. 64 ust. 1 Konstytucji, każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych (...). Przepis ten statuuje prawo podmiotowe jednostki, nie stanowi, więc tylko powtórzenia zasady ujętej w art. 21 ust. 1 Konstytucji, który proklamuje ochronę własności, jako instytucji ustrojowej, a zatem nieokreślonej podmiotowo. Przepis ten stwarza podstawę dla danego podmiotu do sięgnięcia po konkretne środki ochrony prawnej(tak-uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2012 r. P 15/12).

Zgodnie z art. 64 ust. 3 Konstytucji, własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności. Niewątpliwie powstanie i utrzymanie na nieruchomości służebności gruntowej ogranicza prawo własności. Treść przepisu art. 64 ust 3 Konstytucji nie wyczerpuje wszystkich konstytucyjnych przesłanek, które należy uwzględnić przy stosowaniu prawa w wypadku ingerencji w sferę praw i wolności jednostki. Dalszym przepisem, który należy uwzględnić przy ocenie dopuszczalności wykładni przepisów prawa pod kątem ewentualnego naruszenia konstytucyjnej zasady ochrony własności jest art. 31 ust. 3 Konstytucji. Przepis ten wskazuje, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw (tak uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 kwietnia 2000 r., sygn. K 15/98 i wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 listopada 2009 r., sygn. P 61/08).

Zdaniem Sądu Okręgowego wszystkie organy, jakie stosują prawo, w tym Sądy dokonując wykładni prawa krajowego, są zobowiązane uwzględniać obowiązujące Rzeczpospolitą przepisy prawa międzynarodowego, będące źródłem prawa. (art.91 ust. 1-3 Konstytucji). Zgodnie z treścią przepisu art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonego w Paryżu 20 marca 1952 r. każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności chyba, że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego. Powyższe postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa państwa do stosowania takich ustaw, jakie uzna za konieczne do uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zabezpieczenia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych. Na treść powyższego artykułu i składają się trzy różne zasady. Pierwsza z nich, która została wyrażona w zdaniu pierwszym akapitu pierwszego i ma charakter ogólny, stanowi zasadę poszanowania mienia osoby. Zasada druga, wyrażona w zdaniu drugim tego samego akapitu, obejmuje pozbawienie własności i poddaje je określonym warunkom. Trzecia zasada, zawarta w akapicie drugim, uznaje, iż Układające się Państwa są uprawnione między innymi do uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym. Zasady druga i trzecia, które dotyczą konkretnych przypadków ingerencji w prawo do poszanowania własności, muszą być interpretowane w świetle zasady ogólnej wskazanej w zdaniu pierwszym akapitu pierwszego(vide wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 24 lipca 2012 r. w sprawie Nowakowski v Polska sygn. 55167/11).

W ocenie Sądu Okręgowego ochrona prawa własności, jaka wynika z powołanych przepisów art. 1 Protokołu 1 do Konwencji wymaga także, aby wszelka ingerencja w to prawo miała podstawę ustawową, zaś przesłanki takiej ingerencji były przejrzyste określone.

W niniejszej sprawie zaś dodatkowo, poza wskazanymi wyżej wątpliwościami natury jurystycznej dotyczącymi możliwości nadania w drodze wykładni rozszerzającej treści przepisu art. 1000 §2 pkt.3 k.p.c. , musimy pamiętać o tym, że wnioskodawcy własność nabyli na podstawie konstytucyjnego postanowienia o przysądzeniu. Należy zwrócić uwagę również na fakt, że przepisy Kodeksu

postępowania cywilnego z jednej strony umożliwiają ochronę osób, którym przysługują określone prawa do nieruchomości będącej przedmiotem licytacji, z drugiej natomiast strony zabezpieczają interes nabywcy w drodze egzekucji, przed skutkami nabycia określonego prawa wraz z obciążeniami, o których nabywca nie wiedział. Na podstawie art. 945 § 1 i 2 w zw. z art. 922 k.p.c. komornik o terminie opisu i oszacowania zawiadamia znanych mu uczestników, tj. wierzyciela, dłużnika, osoby, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości, a także przez obwieszczenie publiczne uczestników, o których nie ma wiadomości, oraz inne osoby, które roszczą sobie prawa do nieruchomości i przedmiotów razem z nią zajętych, aby przed ukończeniem opisu zgłosiły swoje prawa. Zgłoszone prawa do nieruchomości komornik wymienia w protokole opisu i oszacowania - art. 947 § 1 pkt 8 k.p.c. W oszacowaniu podaje się osobno wartość nieruchomości, budowli i innych urządzeń, przynależności i pożytków oraz osobno wartość całości. Wartości powyższe podaje się z uwzględnieniem, jak i bez uwzględnienia praw, które pozostają w mocy bez zaliczenia na cenę nabycia, oraz wartość praw nieokreślonych sumą pieniężną obciążających nieruchomość - art. 948 § 2 k.p.c. W ogłoszeniu o licytacji (w formie publicznego obwieszczenia) komornik wyjaśnia wszystkim zainteresowanym, że użytkowanie, służebności i prawa dożywotnika, jeżeli nie są ujawnione w księdze wieczystej lub przez złożenie dokumentów do zbioru dokumentów i nie zostaną zgłoszone najpóźniej na trzy dni przed rozpoczęciem licytacji, nie będą uwzględnione w dalszym toku egzekucji i wygasną z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności - art. 953 § 1 pkt 7 k.p.c. Po wywołaniu licytacji komornik podaje do wiadomości obecnych w szczególności: ciążące na nieruchomości zaległości w podatkach państwowych oraz innych daninach publicznych, jeżeli wysokość tych sum jest zgłoszona, z wyjaśnieniem, które z nich obciążają nabywcę bez zaliczenia na cenę nabycia, prawa obciążające nieruchomość, które będą utrzymane w mocy z zaliczeniem i bez zaliczenia na cenę nabycia - art. 973 pkt 5 i 6 k.p.c. Wszystkie powyżej przytoczone przepisy wskazują na taki sposób uregulowania postępowania egzekucyjnego, który umożliwia ochronę interesu nabywcy w toku egzekucji. Nabywca (in spe) ma możliwość zapoznania się ze stanem prawnym nieruchomości. W szczególności jest informowany o tym, które prawa i roszczenia nie wygasają - wbrew przyjętej regule - na skutek

uprawomocnienia się postanowienia w przedmiocie przysądzenia własności.(vide uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2007r. II CSK 97/07).

Reasumując istniejące wątpliwości prawne, co do zakresu stosowania przepisów art. 1000 §2 k.p.c. wskazują na istnienie konieczności wypowiedzi w tym zakresie Sądu Najwyższego.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy na podstawie art. 390 §1 kpc orzekł jak na wstępie.

/km/